

4. Crkva sv. Petra na Ivanjem brdu (Tb. 22, sl. 1-2)

O crkvi sv. Petra na istočnoj strani Ivanjeg brda posjedujemo malo arhivskih podataka. Prvi se put navodi u jednoj oporuci iz 1299. godine (*in insula Dalafodi apud sanctum Petrum*).²¹⁵ U drugoj polovini 18. stoljeća usputno ju spominje I. M. Matijašević (Mattei) koji piše da je u ruševnom stanju i da se nalazi u masliniku Savina Lukova Pozza, povrh Pilaćeg polja (*Pillachie poglie*).²¹⁶ U svojoj monografiji o lopudskim spomenicima kratko ju opisuje V. Lisičar. Tako piše da je od crkve sačuvan tek jedan zid s tri slijepa luka i da se naziru tragovi bačvastog svoda, a pretpostavlja da je imala i kupolu.²¹⁷ Arheološka istraživanja i konzervatorsko-restauratorski radovi započeti su 1963., a trajali su (s prekidima) do 1979. godine.²¹⁸ Voditeljica istraživanja bila je D. Beritić. Tada su otkriveni ostatci apsida, te južnog i zapadnog zida građevine. Također, pronađeni su manji ulomci kamene plastike. Riječ je o fragmentarno očuvanim dijelovima arhitektonske plastike koje nije moguće datirati, s izuzetkom jednog ulomka (nadvratnik s križem) koji treba vezati za novovjekovno razdoblje.²¹⁹

4.1. Arhitektura crkve

Crkva je jednobrodna četverotravejna građevina s četvrtasto oblikovanim apsidom izvana, dok je unutrašnjost apsida polukružna. Pravilnoga je tlocrta i nešto većih dimenzija od sličnih jednobrodnih zdanja na otoku (7.4 x 3.9 m, debljina zidova: 65 cm). Zidana je priklesanim kamenom nejednaka oblika složenim u nepravilne redove i povezanim obilnim slojem žbuke. Ponajbolje je očuvan sjeverni zid do visine od oko 2.5 m, dok su ostali dijelovi građevine sačuvani u temeljnim strukturama. Vanjske zidne stijenske nisu joj razvedene, a to upućuje na raskid s predromaničkom koncepcijom zidnog oplošja i svjedoči o zrelo formiranom arhitektonskom oblikovanju primjetnom od 12. stoljeća kod jednobrodnih građevina na istočnoj obali Jadrana.²²⁰ U cijelosti nerazvedeni eksterijer bilježimo i kod lopudskog Sv. Ilije iz prve polovine ili sredine 12. stoljeća, te kod mlađih crkava toga tipa

²¹⁵ Lučić, 1966: 201, 204.

²¹⁶ Lučić, 1966: 216; Lučić, 1993, 24.

²¹⁷ Lisičar, 1931: 12-13.

²¹⁸ Izvještaji, Dnevnicima istraživanja i Fototeka KODU, 1963-1979.

²¹⁹ Dnevnik istraživanja KODU, 1979. Crtze ulomaka objavio je T. Marasović [T. Marasović, 2013: 241, sl. 250].

²²⁰ Vidi bilješku 191.

- Sv. Luke u Dubrovniku iz kasnog 12. stoljeća i Sv. Antuna Padovanskog u Gornjem Čelu na Koločepu iz 14. stoljeća.²²¹ Iako zapadno pročelje nije očuvano, možemo zaključiti da je postojao veći polukružni luk sred pročelja jer se na njegovim krajevima nalaze plitki istaci. Spomenuto upućuje na to da je pročelje Sv. Petra bilo riješeno kao i kod većine crkava tzv. *južnodalmatinskog jednobrodnog kupolnog tipa*.

Uzdužne stijenke bočnih zidova bile su lezenama i konzolama podijeljene u četiri (približno jednaka) polja, a na vrhu su ih povezivali polukružni lukovi. Po sredini zida nalazila se lezena, dok su se ostale pojasnice svoda oslanjale na konzole. Srodno rješenje s konzolama uočljivo je kod lopudskog Sv. Ilije. Ostaci prozorskih otvora nisu potvrđeni na sačuvanom sjevernom zidu. U zapadnom dijelu oba bočna zida očuvana je zidana klupa (70 x 70 cm) koja je sezala do središnje lezene, a s istočne strane te lezene nađeni su tragovi stepenice čime je utvrđen i prostor prezbiterija.²²² Tako produženo svetište (prema zapadu) imala je i crkva sv. Ilije na tom otoku, dok ono nije uobičajeno kod ostalih ranoromaničkih spomenika toga tipa.

* * *

Izostanak srednjovjekovne kamene plastike onemogućuje nam da preciznije datiramo crkvu sv. Petra na istočnoj strani Ivanjeg brda. Na pretpostavku da je Sv. Petar najvjerojatnije podignut tijekom 12. stoljeća, moglo bi upućivati rješenje vanjskog oplošja građevine jer je u cijelosti nerazvedeni eksterijer od toga doba uobičajen kod jednobrodnih zdanja na istočnoj obali Jadrana. Također, bilježimo ga kod lopudskog Sv. Ilije iz prve polovine ili sredine 12. stoljeća te kod mlađih crkava toga tipa iz kasnog 12. i 14. stoljeća.

²²¹ Tomas, 2014: 88-90, 150-151, 234-235.

²²² Dnevnik istraživanja KODU, 1979; T. Marasović, 2013: 240-241.